

Csillagászat története

Egy régi üstökös megfigyelés

Bevezetőre nagy szükség nincs, az alábbi észleléssor szövege önmagáért beszél. Csupán röviden Wels, helyesebben Wells üstököséről, mely az 1882 I jelzést kapta. 1882. június 10-én 12:52-kor volt perihéliumátmenete a Naptól 0,0608 Cs. E.-re. Direkt mozgású, 73° hajlásszögű, parabolikus pályájú volt. Érdekes volt rendkívüli napközelsége és különös színképe.

Gothard Jenőről (1857—1909) szintén röviden: a Vas megyei Herényben született, és ott is hunyt el. Itteni családi birtokán magánocsillagát létesített 1881-ben, 26 cm-es tükrös főműszerrel. Első nagy üstököse volt ez, és az észleléssor kezdetén még nem töltötte be 25-ik életévét. A 107 évvel ezelőtti üstökös megfigyelését patinája miatt is, de főként élvezetes szövege miatt közöljük. Lehet stílust tanulni belőle ma is.

b) Üstökös megfigyelések.

1. Wels-üstökös. (1882. I.)

Ezen nevezetes üstökös észlelése sok akadályba ütközött s vége felé egészen meghiusult. Majd a park északi részén levő nagy fák, majd meg a felhők között kellett vadászni az üstökösre, mely alkalmakkor nem egyszer csodáltam meg a reflectort hajtó óramű tökéletességét. Kellő méréseket sem tehettem, a különben elég gyenge spektrumon, a szükséges berendezésű spektroskop hiányában. Az észlelésre Vogel-féle okulár-spektroskopot használtam réssel a prisma s az okulár között.

Az észlelési napló feljegyzéseit szó szerint közlöm.

Márcz. 29-én kaptam első ephemeridáit Konkoly Miklós barátomtól s az nap este megkísérlettem felkeresni az üstökösöt; de az erős holdfény s a csillagzat alatt állása meghiusítottak minden törekvést.

Közben atyám halála minden munkát megszüntetett; míg végre ápril 7-én rövid keresés után ráakadtam 88-szoros nagyítással. 140-szeres nagyításnál igen szépen látszott, feltűnően erős magja s hosszú egyenes csóvája van.

Ápril 22. Az üstökös jóval nagyobb, de spektrumát

észlelni még nem lehet. Magja 7—8-ad nagyságú, fényesebb rész veszi körül, míg a csóva vége felé fokozatosan gyengébb.

Május 11. Már közönséges színházi távcsővel is látható, míg ápr. 7-én a kisebbik keresővel nem is, a 27'' Steinheillal alig látszott. Alakja változatlan.

Május 16. Erős nézéssel szabad szemmel véltem látni. Spektruma szintelen, gyenge szalag.

Május 17. Jó légköri viszonyok mellett a gyenge folytonos spektrumban három fényesebb csomót pillantottam meg, e csomók feltétlenül szénhidrogen vonalaknak felelnek meg, a vonalak a széles résnnyílás mellett nagyon elmosódtak, azért csak mintegy a spektrum megvastagodásai tűnnek fel. Mérésről vagy összehasonlításról szó sem lehet.

Május 20. A 17-én észlelt csomókat nem voltam képes újra meglátni, mely körülményt a rossz légköri viszonyoknak tulajdonítok.

Május 22. Az üstökösön, de főképp spektrumán nagymérvű a fénygyarapodás. Magja nagyon élénk sárgás színű, a szomszéd csillagok színéhez képest, köröskörül fényes ködanyag környezi s úgy tetszik, mintha a mag a csóva felé eső részen sokkal élesebben volna határolva, míg a nap felé fordult oldal fokozatosan elmosódnék.

Spektruma az eddigiekhez hasonlítva nagyon élénk és szép színes; különösen hosszú a vörös rész — majd az egész spektrum $\frac{1}{4}$ -része — a törékeny rész azonban nagyon halavány.

A szalagalakú folytonos spektrumot elliptikus fehéreszöldes világos köd környezi, melyben három fényes, végein kihagyezett csík látható. Egyik a sárgában, a másik körülbelül a *b* vonal táján a sárgás-zöldben, a harmadik leggyöngébb a halvány törékeny részben szeli át a folytonos spektrumot. Mérést, alkalmas eszköz hiányában, nem tehettem, különben is a rossz levegő s az erős holdfény mellett az észlelés nagy nehézségekkel jár.

Május 25. Spektruma az előbb leírthoz hasonló, csak hogy a folytonos spektrum jóval erősebb. Polariskoppal a csóvában a maghoz közel, mintha polarizált fényt észleltem volna.

Május 28. Az üstökös alatt állása s a nedves levegő lehetetlenné tette a komoly észlelést.

Június 2. A távcsövet nem tudtam már rá irányozni, annyira alatt áll, különben daczára az erős holdfénynek, szabad szemmel is igen jól látható.

Június 3. Okulva a tegnapi eseten, ma korán kezdtem az észleléshez (9 30m), az apró fürtös felhők azonban újra sok akadályt gördítettek útba. Végre egy felhőhasadékon megpillantottam valami 10—15s-ig. Magja egészen narancsszínű és korongalakú, a csóva mintha kétágúnak tünnék fel, de az csalódás is lehet a rövid észlelés mellett. Beállítva az óragépet, spektroskopomat csavartam fel a távcsőre és szememet folyton az okuláron tartva, vártam egy kedvező fekvésű felhőhasadékra, végre felvillant egy pillanatra az intenzív folytonos spektrum, de azzal vége volt mindennek, az eget a felhők végleg elborították.

Június 6-án hasonló körülmények között folyt a vadászat, míg végre az üstököst épen a lenyugvás pillanatában még egyszer utólján megláthattam.

Későbbi napokon, különösen a perihelium idejében, napal kerestem az üstököst, de apró cirrus-felhők annyi fényt tükröztek a távcsőbe, hogy lehetetlen lett volna bármely kisebb égitestet megpillantani.

Forrásunk: Gothard Jenő: Astrophysikai megfigyelések a herényi observatoriumon 1882. évben. Budapest, 1884. MTA kiadása, Athenaeum ny. 17—19. o. Értekezések a matematikai tudományok köréből. X. köt. VII. szám.

KESZTHELYI SÁNDOR

A napóragyűjtést segítők figyelmébe!

A rögzített, fix elhelyezésű vagy felállítású napórák adatait, fényképeit továbbra is Keszthelyi Sándor címére küldjük. A hordozható, mobil, zsebnapórák adatait, híreit, képeit pedig ifj. Bartha Lajos (1023 Budapest, Frankel Leó út 36.) gyűjti és dolgozza fel.